

Голові разової спеціалізованої вченої ради

ID 13644

Національної академії сухопутних військ

імені гетьмана Петра Сагайдачного,

доктору історичних наук, професору

ХАРУКУ Андрію Івановичу

вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів-26, 79026

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію ЛЕГКОДУХА Віктора Вікторовича на тему “Особливості російської пропаганди під час агресії на Сході України (квітень 2014 – лютий 2022 рр.)”, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 “Історія та археологія” галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Актуальність теми дисертації. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що інформаційна війна є невід’ємною складовою агресії, яку РФ веде проти України вже понад 12 років. Військово-політичне керівництво РФ та російська пропагандистська машина розповсюджують колосальну кількість історичних міфів і фейків, перекрученої і недостовірної інформації про нашу країну.

В умовах російсько-української війни дослідження російської пропаганди набуває не лише наукового, а й вагомого практичного значення, оскільки сприяє глибшому розумінню цілісної системи останньої, її особливостей, еволюції та ролі у забезпеченні агресивних дій РФ, у тому числі на Сході нашої держави.

За останні роки в українській і зарубіжній історіографії з’явилася низка праць, присвячених окремим аспектам інформаційних воєн під час російської агресії, але серед них немає комплексного дослідження, що давало би цілісну

картину особливостей російської пропаганди в період агресії на Сході України з квітня 2014 по лютий 2022 рр.

Дисертаційна праця В. В. Легкодуха успішно заповнює вказану прогалину та надзвичайно переконливо, глибоко, виважено та цілеспрямовано аналізує механізми формування ворожих наративів, маніпуляції історичною пам'яттю, ідентичністю та політичними смислами.

Отже, представлена робота є своєчасною, суспільно важливою та відповідає актуальним потребам розвитку історичної науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно плану наукової та науково-технічної діяльності Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, у межах наукових напрямів: "Історичний досвід ведення інформаційної та психологічної боротьби", "Дослідження теорії і практики зміцнення воєнно-політичних, воєнно-стратегічних та економічних основ безпеки України". Дослідження проведено в рамках науково-дослідної роботи – шифр "Суспільство" (№ держреєстрації 0123U102207) Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Розділи і висновки написані В. Легкодухом на основі особистого дослідження, критичного підходу до джерел та узагальнення емпіричних даних. Автор сформував концепцію та завдання, визначив теоретичний рівень, здійснив добір, критичну оцінку й систематизацію джерел, розробив і застосував методичний інструментарій, запропонував авторську типологізацію наративів російської пропаганди з чітким розмежуванням за цільовими аудиторіями (внутрішньоросійська, українська та міжнародна). Це дало можливість йому з'ясувати механізми пристосування тих самих пропагандистських тез під різні соціокультурні коди та політичні контексти. Усі наукові результати одержані автором особисто.

У "**Вступі**" наявні усі елементи, за якими оцінюється кваліфікаційний рівень дисертанта: актуальність; зв'язок роботи з науковими програмами,

планами, темами; мета; завдання; об'єкт і предмет дослідження; методологічна основа проєкту; хронологічні рамки; територіальні межі; наукова новизна; особистий внесок здобувача; апробація результатів дослідження; публікації автора; обсяг і структура дисертації. Остання обумовлена внутрішньою логікою творчого задуму дисертанта, завданнями, які він перед собою поставив, і джерелами, що перебували в його розпорядженні.

Безперечно, однією з найсильніших сторін дисертації є те, що вона виконана на вражаючій джерельній базі. В. В. Легкодух продемонстрував неабияку наполегливість у пошуку та введенні у науковий обіг документальних джерел, чимало яких виявлено та використано вперше.

Дисертант здійснив ретельне та сумлінне з погляду академічної доброчесності історіографічне дослідження, з'ясував основні чинники впливу на формування історіографії та змістовно-концептуальну спрямованість. Звідси не викликає заперечення його висновок про те, що наявна історіографічна ситуація увиразнила необхідність переходу від фрагментарного опису інформаційних атак до комплексного розуміння пропаганди як стратегічного складника воєнної доктрини РФ. З'ясовано також ним, що недостатньо дослідженими залишаються механізми ідеологічної адаптації агресора до різних цільових аудиторій, що визначило науковий вектор дисертації.

Серед основних досягнутих В. Легкодухом наукових результатів слід відзначити наступні:

- проаналізовано стан наукової розробки проблеми в історіографії, систематизовано джерельну базу, сформовано методологічний інструментарій для з'ясування сутності російської пропаганди;

- показано механізми інформаційно-психологічного впливу РФ на громадян України, звернена увага на особливості маніпулятивного впливу на цивільне населення та методи проведення ІПсО проти військовослужбовців ЗСУ;

- розкрито зміст та форми російської пропаганди на внутрішню аудиторію РФ з акцентом на специфіку політико-ідеологічної обробки збройних сил останньої та технології формування антиукраїнських настроїв серед своїх громадян;

- виокремлено стратегічні напрями трансляції російських наративів на зарубіжну аудиторію, з'ясовано еволюцію інтерпретацій подій від активної фази протистояння (2014 – 2015 рр.) до періоду позиційної війни (2015 – 2022 рр.);

- встановлено зв'язок між інформаційними кампаніями та військовими діями на Сході України;

- охарактеризовано наслідки пропагандистського впливу, надано рекомендації стосовно механізмів упередження та протидії пропагандистському чиннику гібридної війни.

Вищезазначене підтверджує **наукову новизну** отриманих результатів, яка полягає у комплексному підході до з'ясування російської пропаганди як складової гібридної війни з наголосом на її еволюції, трансформації стратегій та адаптації до змін у міжнародному середовищі. Автор зосередив основну увагу на подіях до 24 лютого 2022 року, що дало змогу відтворити процес підготовки інформаційного простору до широкомасштабного вторгнення.

В. В. Легкодух уперше в історіографії здійснив типологізацію наративів російської пропаганди, поділивши їх відповідно внутрішньоросійської, української та міжнародної цільових аудиторій. Це допомогло виявити механізми адаптації тих самих дезінформаційних тез під різні соціокультурні коди та політичні контексти. Автором уперше доведено комплексний аналіз функціонування пропаганди як цілісної системи ідеологічної та психологічної підготовки суспільства до переходу від гібридних форм протистояння до тотальної конвенційної війни. У дисертації були також уточнені та дістали подальший розвиток інші важливі аспекти теми.

Повнота викладення основних результатів дисертаційного дослідження у наукових фахових виданнях, зарахованих за темою дисертації, та перелік наукових праць, які відображають основні результати дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 16 наукових публікаціях: 4 – у наукових фахових виданнях України категорії “Б”; 1 – у співавторстві у міжнародному науковому виданні категорії “А”; одноосібний розділ у колективній монографії; 10 наукових публікацій, що засвідчують апробацію результатів дисертації. Загальний обсяг та якість опублікованих дисертантом праць і виступів на наукових форумах дозволяють дійти висновку про достатню апробацію результатів його дисертаційного дослідження.

Практичне значення дисертації зумовлене нагальною потребою нашої країни у виробленні ефективної доктрини інформаційної безпеки, що спирається на перевірений історичний досвід протистояння гібридній агресії. Дослідження зазначеного періоду допомагає виокремити “робочі моделі” російського впливу, що є ключовим для превентивної діяльності. Одержані результати мають беззаперечну прикладну цінність.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес кафедри історії Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Центру розвитку навчання та викладання Українського католицького університету, використані в організації повсякденної діяльності військової частини А1277 (додаток Б).

Матеріали і положення дисертації заслуговують на активне залучення до підготовки узагальнюючих праць із новітньої історії України та інших країн, розробки лекційних курсів і спецкурсів для підготовки офіцерів інформаційно-психологічних операцій, для створення навчальних програм із медіа грамотності тощо.

Отже, В. В. Легкодух у представленій до захисту дисертації уперше в українській і зарубіжній історіографії комплексно дослідив проблему на

широкій джерельній базі та на основі власного доробку і наукових праць його попередників.

Відзначаючи безсумнівні здобутки дисертанта, слід висловити окремі зауваження та рекомендації:

1. Недостатня джерелознавча диференціація між первинними джерелами пропаганди та їх вторинними інтерпретаціями.

У дисертації використано значний масив медіаматеріалів, публіцистики, OSINT-джерел і наукової літератури, однак не завжди чітко розмежовано власне первинний пропагандистський продукт РФ та його подальшу інтерпретацію українськими чи західними аналітичними ресурсами. У низці випадків це ускладнює визначення ступеня автентичності окремих наративів та механізмів їх трансляції.

2. Методологічно недостатньо обгрунтовано причинно-наслідковий зв'язок між інформаційними кампаніями РФ та конкретною динамікою бойових дій/

Автор переконливо демонструє синхронність між етапами ескалації конфлікту та активізацією пропагандистських наративів, однак у низці випадків ця кореляція подається як майже доведений причинний зв'язок. При цьому не завжди враховано вплив воєнно-оперативних, дипломатичних чи соціально-економічних чинників, які також визначали розвиток подій.

3. Дисертація демонструє певну концептуальну замкненість у межах українського безпекового дискурсу та недостатньо інтегрує сучасні західні теорії стратегічних комунікацій і когнітивної війни.

Попри використання зарубіжних джерел, теоретична складова роботи переважно спирається на українське та пострадянське трактування інформаційного протиборства. Водночас сучасні концепції NATO StratCom, cognitive warfare, reflexive control чи computational propaganda залучені фрагментарно, що дещо звужує міжнародну наукову репрезентативність дослідження.

4. Заявлена авторська типологізація російських пропагандистських наративів потребує глибшої формалізації критеріїв класифікації.

Поділ наративів за цільовими аудиторіями є науково доцільним і практично цінним, однак критерії віднесення окремих меседжів до конкретних типологічних груп не завжди достатньо формалізовані. Через це окремі елементи класифікації мають ознаки аналітичної гнучкості, що може ускладнювати відтворюваність результатів іншими дослідниками.

5. У роботі недостатньо розкрито питання внутрішньої еволюції російського суспільного запиту на пропаганду як взаємодії державного впливу та соціального запиту “знизу”.

Дисертація переконливо демонструє вертикальну модель функціонування пропаганди, однак дещо менше уваги приділено феномену суспільної співучасті, ролі масової культури у відтворенні агресивного дискурсу в РФ.

У тексті іноді зустрічаються невдалі стилістичні звороти, вирази та словосполучення. Однак вони, як і висловлені зауваження, не мають принципового значення, носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертації, що є оригінальним, самостійним дослідженням актуальної і недостатньо вивченої теми, відповідає спеціальності 032 “Історія та археологія” галузі знань 03 Гуманітарні науки та профілю разової спеціалізованої вченої ради, до якої її подано до захисту.

Рецензована праця Легкодуха В. В. є самостійним дослідженням, написана на належному науковому та теоретичному рівнях, містить істотні елементи наукової новизни, відповідає завданням сучасної історичної науки. З огляду на викладене вище, дисертація Віктора Вікторовича Легкодуха на тему “Особливості російської пропаганди під час агресії на Сході України (квітень 2014 – лютий 2022 рр.)” за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів відповідає кваліфікаційним вимогам “Порядку підготовки здобувачів вищої освіти

ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)”, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), та вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” (із змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 “Історія та археологія” галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

професор кафедри історії ім. проф. М. П. Ковальського

Національного університету “Острозька академія”

доктор історичних наук, професор *Трофимов* Володимир Трофимович

1.06 2026

ПІЛПИС
ПІДТВЕРДЖУЮ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ-ОА

